

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.52>

ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ ВИТРЕБУВАННЯ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАННЯ

Крушеницький А.В.,

*Т.в.о. завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-3441-7088,
krushenitsky@ukr.net*

Крушеницький А.В. Особливості окремих об'єктів витребування стороною обвинувачення.

У статті висвітлені проблемні питання, пов'язані з використанням такого способу збирання доказів у кримінальному провадженні, як витребування речей і документів. Вперше серед науковців, розглянуті питання щодо можливості сторони обвинувачення здійснювати в порядку ст. 93 КПК витребування окремої категорії речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю та володільцями (розпорядниками) яких виступають: суб'єкти владних повноважень - органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевого бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим; особи, які виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг. Крім того, визначено категорію речей та документів, що містять охоронювану законом таємницю, які можуть бути об'єктом витребування у зазначених суб'єктів в порядку ст. 93 КПК України. В межах дослідження здійснено детальний аналіз зазначених відомостей, а також сформульовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства, що регламентує правовий режим та умови розкриття відомостей, що становлять охоронювану законом таємницю. Розглянуті питання щодо допустимості розкриття відомостей, що становлять охоронювану законом таємницю, які можуть бути розкриті на письмову вимогу сторони обвинувачення в порядку ст. 93 КПК. Сформульовані пропозиції щодо удосконалення окремих положень ст. 93 КПК України з метою усунення проблемних питань у кримінальних провадженнях, що виникають під час реалізації повноважень сторони обвинувачення щодо витребування речей і документів. Зокрема, запропоновано форму пред'явлення вимоги про витребування речей і документів зазначеної категорії, а також умови для її виконання відповідними суб'єктами – володільцями речей і документів.

Ключові слова: витребування речей і документів; спосіб збирання доказів; форма витребування; письмова вимога сторони обвинувачення; об'єкти витребування.

Krushenitsky A.V. Characteristics of special objects of demand by the prosecution party.

The article highlights problematic issues related to the use of such a method of gathering evidence in criminal proceedings as requisitioning things and documents. For the first time among scientists, the issues regarding the possibility of the prosecution to carry out in accordance with Art. 93 of the CPC, requisitioning of a separate category of things and documents that contain a secret protected by law and the owners (administrators) of which are: subjects of power – state authorities, other state authorities, local self-government bodies, authorities of the Autonomous Republic of Crimea, other subjects, which perform authoritative management functions in accordance with legislation and whose decisions are binding; legal entities financed from state, local budgets, the budget of the Autonomous Republic of Crimea; persons who perform the delegated powers of subjects of authority according to the law or contract, including the provision of educational, health, social or other public services. In addition, the category of things and documents containing a secret protected by law, which can be the object of demand from the specified subjects in accordance with Art. 93 of the CCP of Ukraine. Within the framework of the study, a detailed analysis of the specified information was carried out, as well as proposals were formulated for improving the legislation

regulating the legal regime and conditions for disclosure of information that constitutes a secret protected by law. Considered questions regarding the admissibility of disclosure of information that constitutes a secret protected by law, which can be disclosed at the written request of the prosecution in accordance with Art. 93 of the CCP. Formulated proposals for improvement of certain provisions of Art. 93 of the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to eliminate problematic issues in criminal proceedings that arise during the implementation of the powers of the prosecuting party to demand things and documents. In particular, a form for presenting a demand for requisitioning things and documents of the specified category, as well as conditions for its execution by the relevant subjects – owners of things and documents, are proposed.

Key words: claim of things and documents; method of collecting evidence; claim form; written request of the prosecution; objects of demand.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 93 КПК України одним із способів збирання доказів стороною обвинувачення є витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок. Однак, в практичній діяльності, у сторони обвинувачення постійно виникають проблеми з реалізацією своїх повноважень у частині витребування відомостей, документів та речей (в порядку 93 КПК України), що призводить до непоодиноких відмов у їх наданні. Насамперед це пов'язано з тим, що чинним КПК України не передбачені способи та не визначені процедури, використовуючи які стороною обвинувачення можуть бути реалізовані вищезазначені повноваження. У зв'язку із чим, на сьогодні існують нагальна потреба в чітких науково обґрунтованих положеннях щодо отримання доказів в порядку ст. 93 КПК України.

Стан опрацювання проблематики. Питання, що стосувалися витребування речей і документів, як засобу збирання доказів у кримінальному провадженні, стали досліджуватися лише в останні роки. Окремі аспекти вказаної проблематики були предметом дослідження низки вітчизняних авторів (О.В. Астапенка – 2009 р., С.А. Крушинського – 2015 р., І.О. Крицької – 2017 р., С.О. Ковальчука – 2018 р., О.В. Маслюк – 2018 р., Т.О. Кузубової – 2019 р. та інших). Проте, увага приділялася тільки окремим питанням, пов'язаним з даною проблематикою, і формулювалися досить суперечливі погляди, які потребують критичного аналізу.

Метою статті є визначення категорії речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю та які можуть бути об'єктом витребування в порядку ст. 93 КПК України.

Вклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 2 КПК України одним із першочергових завдань кримінального судочинства є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. У переважній більшості швидкість встановлення обставин кримінального правопорушення, а також отримання доказів причетності певної особи до вчинення кримінального правопорушення, залежить саме від швидкості витребування (вилучення) речей і документів, в тому числі тих, які містять охоронювану законом таємницю відповідно до ст. 162 КПК України. Саме тому в умовах розвитку суспільних відносин, сьогодні у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві повинен бути такий інститут збирання доказів (перш за все в частині збирання речей та документів), який би забезпечив швидке розслідування кримінального правопорушення. На нашу думку, таким інститутом може бути саме процедура витребування речей і документів в порядку ст. 93 КПК України.

Однак, як свідчить практика, такі засоби збирання доказів як витребування речей і документів (в порядку ст. 93 КПК України), тимчасовий доступ до речей та документів (регламентований главою 15 КПК України) мають певні недоліки, які з одного боку пов'язані із їх законодавчою неврегульованістю, з іншого – складністю та тривалістю процедури. Так, розглядаючи такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до речей та документів, доцільно підкреслити, що через багатоетапність (зокрема процедуру отримання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів) зазначений спосіб збирання доказів характеризується перш за все складністю та досить тривалим часом реалізації. Як зазначалось, в практиці іноді виникають абсурдні ситуації, коли слідчими суддями клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів розглядаються навіть не тижнями, а місяцями. Тому, практично, від дня вчинення кримінального правопорушення до безпосереднього отримання всіх необхідних доказів вини чи встановлення самої особи може минути

понад 2 місяці. На нашу думку, це не виправдано довгий час як для отримання необхідної інформації та збирання доказів [1, с. 118].

Розглядаючи витребування речей і документів як самостійний, спрощений та альтернативний засіб збирання доказів, у попередніх дослідженнях нами зазначалося, що через відсутність належної процесуальної регламентації зазначеного способу збирання доказів у сторони обвинувачення постійно виникають проблеми з реалізацією своїх повноважень у частині витребування відомостей, документів та речей, які виникають у зв'язку з необґрунтованими відмовами. У зв'язку з чим, нами було запропоновано, що правильним шляхом розв'язання окреслених проблем є удосконалення редакції ст. 93 КПК України, передбачивши, що рішення щодо витребування речей і документів стороною обвинувачення підлягає процесуальному оформленню у вигляді складання вмотивованої постанови слідчого чи прокурора (із дотриманням вимог ст. 110 КПК). Результати витребування як процесуальної дії повинні бути відображені у протоколі (про отримання та огляд), який повинен відповідати вимогам ст. 104 КПК.

Водночас, на наш погляд, окремої уваги потребує й розгляд питань щодо можливості сторони обвинувачення здійснювати витребування речей і документів, які відповідно до ч.1 ст. 162 КПК України містять охоронювану законом таємницю та володільцями (розпорядниками) яких є:

1) суб'єкти владних повноважень - органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;

2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевого бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим;

3) особи, які виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг **(далі – володільці (розпорядники) речей і документів).**

Чому так? З одного боку держава покладає на органи досудового розслідування завдання щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. З іншого боку, як свідчить слідча практика через колізію законодавства, сторона обвинувачення все частіше отримує від зазначених суб'єктів письмові відмови у наданні запитуваних речей та документів. При цьому обґрунтуванням цих відмов є не тільки законодавча неврегульованість процесуальної форми вимоги про витребування речей і документів, а й те, що запитувані стороною обвинувачення відомості містять охоронювану законом таємницю. І це не дивно, оскільки аналіз нормативних приписів Глави 15 КПК України дозволяє дійти висновку, що доступ до речей і документи, які містять охоронювану законом таємницю може бути здійснений не інакше як на підставі ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів.

З одного боку, ми згодні з твердженням О.Г. Тугарова, яким зазначається, що інформація з обмеженим доступом потребує особливої охорони у сфері кримінального судочинства, оскільки ступінь її захищеності є індикатором захищеності приватного життя особи будь-якої держави і виступає показником реального рівня демократизму та правосвідомості її політичного режиму [2, с. 224]. Тобто мова йде про судовий контроль додержання прав та свобод людини. З іншого боку, на нашу думку, такий «індикатор захищеності» призводить того, що слідчі вимушені витратити чимало часу на більш складну процедуру, пов'язану із отриманням ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів, тривалість виконання якої, як зазначалось вище, іноді займає навіть не тижнями, а місяцями. Така ситуація призводить не тільки до порушення розумних строків розслідування, а й до суттєвих обмежень прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілих та підозрюваних, зацікавлених у забезпеченні швидкого розслідуванні кримінального правопорушення.

Так, в слідчій практиці іноді виникають абсурдні ситуації, коли, державні підприємства, установи чи організації маючи статус потерпілого у кримінальному провадженні (зокрема, в результаті завдання майнової шкоди через привласнення чи розтрати державного майна) відмовляють слідчому у наданні інформації в порядку ст. 93 КПК, посиляючись на те, що запитувані відомості становлять охоронювану законом таємницю.

Наведемо такі приклади. В межах кримінального провадження, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 175 КК України за фактом невивлати заробітної плати на одному з приватних підприємств м. Маріуполя Донецької області, слідчим СУ ГУНП в Донецькій області

скеровано запит в порядку ст. 93 КПК на адресу ГУ ДФС у Донецькій області щодо надання інформації про наявність розрахункових рахунків, відкритих зазначеним підприємством у банківських установах. Необхідність отримання зазначеної інформації обґрунтовувалась подальшою можливістю слідчого звернутись до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей та документів, які знаходяться у відповідній банківській установі з метою вилучення інформації про рух грошових коштів по розрахунковим рахункам підприємства. Результат розгляду запиту: у наданні інформації слідчому ГУ ДФС у Донецькій області було відмовлено, посилаючись на те, що запитувані відомості становлять банківську таємницю.

Інший приклад. У кримінальному провадженні за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 362 КК України за фактом несанкціонованої зміни інформації, яка оброблюється в автоматизованій системі, слідчим СУ ГУНП в Донецькій області було встановлено, що 31.05.2019 старший контролер-касир ТВБВ № 10004/0580 філії-Донецьке обласне управління АТ «Ощадбанк», маючи умисел на несанкціоновану зміну інформації, яка оброблюється в автоматизованій банківській системі АТ «Ощадбанк», не маючи ніяких законних підстав, не санкціоновано, за допомогою проведення касових операцій через Pos-термінал, провела фізичну ідентифікацію 19 осіб-одержувачів соціальної допомоги (внутрішньо-переміщених осіб), без наявності останніх у відділенні АТ «Ощадбанк». З метою підтвердження факту того, що зазначені 19 осіб дійсно є внутрішньо-переміщеними особами (далі – ВПО), слідчим СУ ГУНП в Донецькій області на адресу Міністерства соціальної політики України в порядку ст. 93 КПК скеровано запит про надання відповідної інформації. Результат розгляду запиту: у наданні інформації слідчому було відмовлено, посилаючись на те, що запитувані відомості є персональними даними осіб.

Таким чином, у кримінальному провадженні створюється тяганина, що призводить до порушень розумних строків розслідування.

В такому випадку видається, що правильним шляхом розв'язання окреслених питань є надання можливості стороні обвинувачення здійснювати витребування окремої категорії речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю та які зберігаються у відповідних суб'єктів – володільців (розпорядників) речей і документів.

Відповідно до ст. 162 КПК України до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать: інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації; відомості, які можуть становити лікарську таємницю; відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій; конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю; відомості, які можуть становити банківську таємницю; особисте листування особи та інші записи особистого характеру; інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо; персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних; державна таємниця; таємниця фінансового моніторингу; відомості, що становлять професійну таємницю відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3].

Водночас, на нашу думку, не всі види охоронюваної законом таємниці можуть бути об'єктом витребування, а тільки їх окрема група, яка за нашим переконанням становить мінімальне втручання держави у приватне життя. А тому доцільно визначити категорії речей та документів, що містять охоронювану законом таємницю, які на нашу думку можуть бути об'єктом витребування в порядку ст. 93 КПК України. При цьому на нашу думку, письмова вимога сторони обвинувачення про витребування речей і документів вказаної категорії має бути обов'язковою для виконання суб'єктами - володільцями (розпорядниками) речей і документів, на адресу яких скеровано відповідну письмову вимогу.

Як правило, зазначені суб'єкти – володільці (розпорядники) речей і документів через здійснення ними своїх повноважень є розпорядниками таких відомостей, які становлять охоронювану законом таємницю:

1. відомості, які можуть становити лікарську таємницю;
2. конфіденційна інформація, зокрема така, що містить комерційну таємницю;
3. відомості, які можуть становити банківську таємницю;
4. персональні дані особи, що знаходяться у базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних.

Отже в межах нашого дослідження варто розглянути перелік зазначених відомостей.

1) Відомості, які можуть становити лікарську таємницю (п. 2 ч. 1 ст. 162 КПК).

Отримання слідчим відомостей, що становлять лікарську таємницю, має вирішальне значення для повного, всебічного та об'єктивного розслідування кримінальних проваджень, а також виконання інших завдань кримінального судочинства [4, с. 119].

Отримання зазначених відомостей стороною обвинувачення, як правило, обумовлюється необхідністю призначення та проведення судових експертиз, зокрема судово-медичної та судово-психіатричної. Безумовною умовою для проведення зазначених експертиз є наявність медичної документації, яка виступає об'єктом експертного дослідження. Саме тому для забезпечення проведення вказаних експертиз слідчі звертаються до медичних та психіатричних закладів із письмовими запитами щодо надання відповідної документації. Однак, як свідчить практика, зазначені суб'єкти (розпорядники інформації) все частіше відмовляють у наданні запитуваних документів, посилаючись на те, що вони містять відомості, які становлять лікарську таємницю та доступ до якої може бути здійснений тільки на підставі судового рішення.

Лікарська таємниця в системі професійних таємниць має ряд відмінностей, до яких слід віднести: більш тісний зв'язок цього виду професійної таємниці з морально-деонтологічними регуляторами; ширший перелік нормативно визначених випадків правомірного розголошення лікарської таємниці; особливе коло суб'єктів збереження лікарської таємниці [5, с. 295].

Відповідно до ст. 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичні працівники та інші особи, яким унаслідок виконання професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обслуговування, сімейні сторони життя, не мають права розголошувати інформацію, крім випадків, передбачених законодавчими актами. Ст. 39-1 цього Закону визначає, що пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта.

Відповідно до ст. 286 Цивільного кодексу України фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи. Фізична особа зобов'язана утримуватися від поширення цієї інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків або з інших джерел [7].

Отже слід дійти висновку, що предметом лікарської таємниці є: стан здоров'я пацієнта; хвороби і діагноз; огляд і його результати; методи лікування; інтимна і сімейна сторони життя пацієнта; інші відомості, отримані при медичному обстеженні. В той же час на думку багатьох вчених термін «лікарська таємниця» обмежений за змістом, оскільки відображає лише обов'язок лікаря зі збереження в таємниці інформації про хворого. Більш точним і повним є термін «медична таємниця», бо тут ідеться про всю сферу медицини, про необхідність не тільки лікарям, але й іншим медичним працівникам зберігати в таємниці отримані відомості [8, с. 119]. У науковій праці І.Я. Сенюти зазначається, що «медична таємниця» – це інформація, отримана у процесі надання медичної допомоги, що не підлягає розголошенню, крім випадків, передбачених законодавством, про яку медичним працівникам та іншим особам стало відомо у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків [9, с. 200]. Дічком Г.О., Алексєєвим О.Г., Аніщенком М.А., Гамбургом Л.С. підкреслюється, що в Україні як на законодавчому, так і на підзаконному рівнях закріплена досить велика кількість типових ситуацій, у яких передбачена медична таємниця з відповідною заборонаю її розголошення. Їхня численність і галузева й інституціональна різноманітність дещо ускладнюють виконання для медичного працівника. За загальним правилом, медичний працівник не може розголошувати медичну таємницю будь-кому без згоди пацієнта. Проте із цього правила є винятки, коли в суб'єкта зберігання таємниці виникає обов'язок повідомити певну інформацію щодо пацієнта особам, визначеним у законодавстві [8, с. 119].

Слушною є позиція Чуба А.В., яким підкреслюється, що законодавство України не містить вичерпного переліку відомостей, які можуть становити лікарську таємницю. Та якщо проаналізувати норми різних нормативних актів і практику, то слід зробити висновок, що до лікарської таємниці належить інформація про: факт звернення за медичною допомогою; стан здоров'я фізичної особи; перенесені хвороби, наявність спадкових захворювань; діагноз; відомості, одержані при медичному обстеженні, результати аналізів; відомості про результати тестування особи з метою виявлення ВІЛ, про наявність або відсутність в особи ВІЛ-інфекції; інтимну та сімейну сторони життя; призначене лікування, його

ефективність; прогноз захворювання; наявність ризику для життя і здоров'я. Суб'єктами збереження лікарської таємниці є не лише лікарі та інші медичні працівники, а й усі особи, яким стала відома така інформація у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків [4, с. 117].

З урахуванням зазначеного, ми згодні з думкою Чуба А.В., що для належного регулювання суспільних відносин у сфері захисту лікарської таємниці доцільно на законодавчому рівні дати визначення терміну «лікарська таємниця», а також сформулювати чіткий перелік відомостей, що становлять лікарську таємницю та розробити критерії допустимості використання такої інформації у кримінальному процесі [4, с. 117].

2) Конфіденційна інформація, зокрема така, що містить комерційну таємницю (п. 4 ч. 1 ст. 162 КПК).

Зазначений вид інформації, в переважній більшості зберігається у їх розпорядників в результаті статистичної, податкової та фінансової звітності суб'єктів правовідносин. Для всебічного аналізу сутності конфіденційної та комерційної таємниць доцільно розкрити їх легалізовані поняття, що визначені у нормативно-правових актах. Так, відповідно до ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про інформацію» конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. Частина 2 ст. 11 цього Закону констатує, що до конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження [10].

Згідно зі ст. 505 Цивільного кодексу України комерційна таємниця – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність [7]. Також це поняття зустрічається у ст. 36 Господарського кодексу України, де зазначено, що під комерційною таємницею слід розуміти інформацію, пов'язану з виробництвом, управлінням, технологією, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, та розголошення якої може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання [11].

З урахуванням цих визначень, можна сформулювати окремі ознаки комерційної таємниці: 1) конфіденційність цієї інформації та її нелегкодоступність для осіб, які у своїй діяльності використовують такий же вид інформації; 2) наявність комерційної цінності для її володільця чи інших зацікавлених осіб; 3) уживання необхідних заходів щодо збереження конфіденційності інформації особою, що законно нею володіє [12, с. 3].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці», не можуть бути віднесені до комерційної таємниці:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що, відповідно до чинного законодавства, підлягають оголошенню.

Підприємства, установи та організації усіх форм власності зобов'язані подавати перелічені відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам за їх вимогою, відповідно до чинного законодавства та за визначеною процедурою [13].

За твердженням Ситницького М.В. відомості, які можуть бути віднесені до комерційної таємниці, наприклад, підприємства, повинні мати такі ознаки: 1) не містити державної таємниці; 2) не наносити

шкоди інтересам суспільства; 3) відноситись до виробничої діяльності підприємства; 4) мати дієву або потенційну комерційну цінність та створювати переваги у конкурентній боротьбі; мати обмежену доступність тощо [14, с. 264].

За твердженням Чуба А.В., комерційна таємниця та конфіденційна інформація – це відомості, які підприємство має право не розкривати, а його співробітники зобов'язані не розголошувати [4, с. 123-124].

Слід зазначити, що наразі в Україні відсутні спеціальні нормативно-правові акти, які б регламентували правовий режим та умови використання комерційної таємниці. Ж. Мальком пропонується, що склад та обсяг відомостей, які становлять комерційну таємницю, порядок її захисту, повинні бути визначені самостійно її власником або керівником підприємства з дотриманням чинного законодавства. Підприємство має право розпоряджатися такою інформацією на власний розсуд і здійснювати щодо неї будь-які законні дії, не порушуючи при цьому права третіх осіб. Проте слід зазначити, що не будь-якій інформації підприємство може надати статус комерційної таємниці, обмеживши таким чином доступ до неї третіх осіб і, перш за все, контролюючих органів. Потреба в оновленні та вдосконаленні чинного законодавства про комерційну таємницю, безумовно, існує. Необхідним кроком стало б розроблення та прийняття спеціального закону України про комерційну таємницю, де були б визначені основні критерії зарахування інформації до комерційної таємниці [15, с. 29].

Враховуючи зазначене, з метою врегулювання окреслених питань, ми згодні з позицією гр. Курмана О.В., яким пропонується на законодавчому рівні прийняти закон про комерційну таємницю, який би серед іншого, унормував такі питання: 1) критерії зарахування інформації до комерційної таємниці й підстави виникнення прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю; 2) перелік відомостей, що не можуть бути зараховані до комерційної таємниці; 3) охорона комерційної таємниці органами державної влади й органами місцевого самоврядування, а також установлення відповідальності зазначених органів за її неправомірне розголошення або використання тощо [16, с. 180].

3) Відомості, які можуть становити банківську таємницю (ч. 1 п. 5 ст. 162 КПК).

Відповідно до ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська таємниця – це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним або стала відомою третім особам при наданні послуг банку або виконанні функцій, визначених законом, а також визначена у цій статті інформація про банк є банківською таємницею

Банківською таємницею, зокрема, є: відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України; інформація про операції, проведені на користь чи за дорученням клієнта, вчинені ним правочини; фінансово-економічний стан клієнтів; інформація про організацію та здійснення охорони банку та осіб, які перебувають у приміщеннях банку; інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи - клієнта, її керівників, напрями діяльності; відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація; інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню; коди, що використовуються банками для захисту інформації; інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності; інформація про організацію та здійснення інкасації коштів та/або перевезення валютних цінностей тощо [17].

Порядок та умови розкриття банківської таємниці правоохоронним органам регламентується п. 3 ч. 1 ст. 62 ЗУ «Про банки та банківську діяльність», відповідно до якої інформація щодо юридичних та фізичних осіб, що становить банківську таємницю, розкривається банками правоохоронним органам (зокрема, органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, органам Національної поліції України, Національному антикорупційному бюро України тощо), - на їхні запити щодо банківських рахунків клієнтів та операцій, проведених на користь чи за дорученням клієнта, у тому числі операцій без відкриття рахунків, а саме відомості на конкретно визначену дату або за конкретний проміжок часу та стосовно конкретної юридичної або фізичної особи, фізичної особи - підприємця про: наявність рахунків, номери рахунків, залишок коштів на рахунках, операції списання з рахунків та/або зарахування на рахунки, призначення платежу, ідентифікаційні дані контрагента (для фізичних осіб - прізвище, ім'я та по батькові, ідентифікаційний номер платника податку; для юридичних осіб - повне найменування, ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), номер рахунку контрагента та код банку контрагента [17].

З урахуванням зазначеного, діючи за аналогією зазначеної норми пропонуємо встановити обов'язок для суб'єктів – володільців (розпорядників) речей і документів за письмовою вимогою сторони обвинувачення в порядку ст. 93 КПК надавати наявну у них інформацію щодо юридичних та фізичних осіб, визначену у п.3 ч.1 ст. 62 ЗУ «Про банки та банківську діяльність».

4) Персональні дані особи, що знаходяться у базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних (ч. 1 п. 8 ст. 162 КПК).

Розглядаючи дане питання, доцільно звернутись до понять, що визначені у ЗУ «Про захист персональних даних». Отже відповідно до приписів зазначеного Закону володільцем персональних даних є фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом.

Розпорядником персональних даних є фізична чи юридична особа, якій володільцем персональних даних або законом надано право обробляти ці дані від імені володільця.

Згідно зі статтею 4 цього Закону володільцем чи розпорядником бази персональних даних можуть бути підприємства, установи і організації усіх форм власності, органи держави влади чи органи місцевого самоврядування, які обробляють персональні дані відповідно до закону. Але якщо володільцем бази персональних даних є орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, то розпорядником бази персональних даних, крім цих органів, може бути лише підприємство державної або комунальної форми власності, що належить до сфери управління цього органу.

Суб'єкт персональних даних – фізична особа, персональні дані якої обробляються.

База персональних даних – іменована сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних [18]. Тобто база персональних даних є упорядкованою сукупністю логічно пов'язаних даних про фізичних осіб, які зберігаються та обробляються відповідним програмним забезпеченням, є базою персональних даних в електронній формі; які зберігаються та обробляються на паперових носіях інформації, є базою персональних даних у формі картотек [4, с. 131].

Визначення поняття «персональні дані» наводиться в абзаці 8 ст. 2 цього Закону, відповідно до якого персональними даними є відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Водночас у роз'ясненнях Міністерства юстиції України зазначається, що законодавством України не встановлено і не може бути встановлено чіткого переліку відомостей про фізичну особу, які є персональними даними, задля можливості застосування положень Закону до різноманітних ситуацій, в тому числі при обробці персональних даних в інформаційних (автоматизованих) базах та картотеках персональних даних, що можуть виникнути у майбутньому, у зв'язку зі зміною в технологічній, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя [19]. Аналіз наукових праць та інформації, що міститься у відкритих джерелах, дозволяє дійти висновку, що до персональних даних слід віднести такі відомості: ідентифікаційні дані (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса, телефон тощо); паспортні дані; особисті відомості (вік, стать, сімейний стан тощо); IP-адреса; обличчя; відбитки пальців, або почерк; номери банківських карток; цифрова ідентичність (цифровий підпис) склад сім'ї; освіта; професія; житлові умови; спосіб життя; життєві інтереси та захоплення; споживчі звички; фінансова інформація; інформація про расове, етнічне походження та національність; відомості, що стосуються політичних, світоглядних та релігійних переконань; відомості про членство в політичних партіях, профспілках, релігійних або громадських організаціях; відомості про стан здоров'я і статеве життя; генетичні і біометричні дані; місце знаходження та шляхи пересування особи тощо.

До питання допустимості розкриття відомостей, що становлять охоронювану законом таємницю, які можуть бути надані на письмову вимогу сторони обвинувачення в порядку ст. 93 КПК.

Ми згодні з твердженням О.К. Тугарова, яким слушно зазначається, що важливим показником стану захищеності інтересів особи, суспільства і держави є ступень забезпечення охорони інформації, доступ до якої обмежено з метою захисту прав і законних інтересів суб'єктів права на таємницю. Забезпечення такої охорони здійснюється як технічними, так і правовими заходами, що зосереджені в нормативних приписах чинного вітчизняного законодавства [2, с. 223]. При цьому вважаємо, що надання можливості стороні обвинувачення в порядку ст. 93 КПК здійснювати витребування відомостей вищезазначеної категорії, які зберігаються у зазначених суб'єктів – володільців (розпорядників) речей і документів ніяким чином не можуть вплинути на ступінь захищеності охорони інформації, доступ до якої обмежено. Наша позиція обґрунтовується як правовою доктриною, так і законодавчо закрі-

пленою гарантією держави щодо охорони відповідної інформації, яка забезпечується недопустимістю розголошення відомостей досудового розслідування. Так, в юридичній літературі зустрічається таке поняття як «професійна таємниця», під яким розуміється узагальнена назва відомостей (переважно з обмеженим доступом), якими володіє особа у зв'язку зі здійсненням нею професійної діяльності й розголошення яких заборонено. До однієї з видів професійних таємниць слід віднести й слідчу таємницю [20, с. 21]. За твердженням Гриза О.В. слідча таємниця – це відомості, які стали відомі слідчому та іншим учасниками процесу при здійсненні кримінального провадження, в тому числі шляхом гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, при виконанні ними своїх професійних обов'язків, та розголошення яких може завдати шкоди самому провадженню чи створити загрозу життю та/або здоров'ю людини й громадянина. Обов'язок не розголошувати відомості, віднесені до слідчої таємниці, покладається на учасників кримінального провадження, які уповноважені здійснювати досудове розслідування (слідчий, прокурор), а також слідчого суддю під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, в т.ч. при обранні запобіжних заходів, санкціонуванні обшуку, розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування (ст. 303 КПК України) [20, с. 54-55]. На законодавчому рівні охорона відомостей досудового розслідування в частині недопустимості їх розголошення забезпечується й нормами кримінального та кримінального процесуального законодавства України, зокрема ст. 222 КПК (Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування) та ст. 387 КК (Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування). З наведеного випливає, що слідчий повинен як сам зберігати слідчу таємницю, так і вимагати збереження таємниці досудового розслідування від інших учасників кримінального провадження [20, с. 60].

Таким чином, вважаємо, що розкриття відомостей, що становлять охоронювану законом таємницю, при виконанні письмової вимоги сторони обвинувачення, наданої порядку ст. 93 КПК - ніяким чином не може вплинути на ступінь захищеності охоронюваної законом таємниці. Для забезпечення законності проведення процесуальних дій під час досудового розслідування та з метою запобігання можливих процесуальних зловживань, на нашу думку, рішення слідчого про витребування речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю повинно бути погоджено з прокурором, який відповідно до ст. 36 КПК здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Висновки. Ураховуючи зазначене, видається, що правильним шляхом розв'язання окреслених проблем є удосконалення редакції ст. 93 КПК України, передбачивши, що:

1) для органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим, інших суб'єктів, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичних осіб, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим; осіб, які виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – письмова вимога сторони обвинувачення щодо витребування речей і документів в порядку ст. 93 КПК є обов'язковою для виконання;

2) речі і документи, які зберігаються у зазначених суб'єктів та які відповідно до п.п. 2, 4, 5, 8 ч. 1 ст. 162 КПК містять охоронювану законом таємницю, а саме: відомості, які можуть становити лікарську таємницю; конфіденційна інформація, зокрема така, що містить комерційну таємницю; відомості, які становлять банківську таємницю, визначену п. 3 ч. 1 ст. 62 ЗУ «Про банки та банківську діяльність»; персональні дані особи, що знаходяться у базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних, - можуть бути витребувані стороною обвинувачення за вмотивованою постановою прокурора або постановою слідчого, погодженої з прокурором;

3) інші речі і документи, які не містять охоронювану законом таємницю та які зберігаються у зазначених суб'єктів, - можуть бути витребувані стороною обвинувачення за вмотивованою постановою слідчого або прокурора з дотриманням вимог ст. 110 КПК.

Список використаних джерел:

1. Кирбят'єв О.О. Доступ до інформаційних ресурсів при фіксації правопорушень у інформаційній сфері: проблематика та ймовірні шляхи вирішення. *ТЗЗ Теорія і практика юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері: Матеріали науково-практичної конференції / 08 червня 2016 р., м. Київ / Упорядн.: В.М. Фурашев,*

- С.Ю. Петряєв. К.: НДІП НАПрН України, Апарат РНБО України, КНДІСЕ Мініюсту України, НТУУ «КПІ», 2016. 200 с.
2. Тугаров О.К. Забезпечення охорони інформації з обмеженим доступом при тимчасовому доступі до речей і документів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5/2015. С. 223–226.
 3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.10.2022).
 4. Чуб А.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб збирання доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. С. 221.
 5. Бачинський В.Т., Падуре А.М., Ванчуляк О.Я., Сивокоровська А.-В.С. Гуманітарні проблеми медицини та питання викладання у вищій медичній школі. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2015. Том 15, Випуск 4(52). С. 223–226.
 6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (Дата звернення 12.10.2022).
 7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.10.2022).
 8. Дічко Г.О., Алексєєв О.Г., Аніщенко М.А., Гамбург Л.С. Медична таємниця: проблема понятійного змісту та характеристика випадків правомірного розголошення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №3/2019. С. 118–122.
 9. Сенюта І.Я. Медичне право: право людини на охорону здоров'я: монографія. Львів: Астолябія, 2007. 224 с.
 10. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (Дата звернення 12.10.2022);
 11. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 12.10.2022).
 12. Редько К.Ю., Куніцька З.Е. Комерційна таємниця: особливості та проблеми нормативно-правового забезпечення в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 5. С. 1–8.
 13. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2093 р. № 611. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.10.2022).
 14. Ситницький М.В. Характерні ознаки комерційної таємниці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Серія ПРАВО. Випуск 23. Частина 1. Том 1. С. 262–266;
 15. Малько Ж. Правовий захист комерційної таємниці в Україні. Підприємство, господарство та право. 2014. № 1/2014. С. 25–29.
 16. Курман О.В. Відомості, що становлять комерційну таємницю, як предмет злочинного посягання // *Право і суспільство* № 5. Ч. 2. – 2015. С. 177–181.
 17. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 29.08.2022).
 18. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (Дата звернення 12.10.2022).
 19. Мініюст роз'яснив, що таке «персональні дані». *Українська Гельсінська спілка з прав людини*: Веб-сайт: URL: <https://helsinki.org.ua/2011/12/minyust-roz-yasnyuv-scho-take-personalni-dani/> (Дата звернення 12.10.2022).
 20. Гриза О.В. Гарантії забезпечення дотримання таємниці під час досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2017. С. 200.